Szél Dávid

Az önmegvalósításon innen

VISSZHANG - LIII. évfolyam 19. szám, 2009. május 8.

Amikor a második napomon iskolapszichológusként beléptem a napközibe, egy hatalmas turha repült a levegőben. A tanár kiabált, másodikos gyerekek rugdosták egymást, néha a tanárt is, táskákat hajigáltak, káromkodtak. Az egyik gyerek még aznap a bátyjai késeivel fenyegetőzött. Michelle Pfeiffer érezhette így magát a *Veszélyes kölykök*ben, csak neki volt bőrdzsekije. Azóta megismerkedtem néhány gyerekkel, néhány történettel.

Sok igazság van. A gyerekek történetei, a tanárok tapasztalatai, valamint a szülőktől felvett anamnézis közötti átfedés kicsi, a földreszállt angyal és a megátalkodott gonosztevő között minden verzió előfordul. R. például büntetésből másfél hónapig nem mehetett osztálytársai közé. A pszichológiai foglalkozásokon viszont vidám, kedves, nyílt és érzékeny, nagyon figyelmes és empatikus, pontosan tudja, milyen, amikor „jó", és milyen, amikor „rossz", érzi és érti, hogy mit kellene máshogy csinálnia. Vagy a 15 éves B., akinek rendőrségi ügyei is vannak, tanárai lemondtak róla, nem bírnak vele. Kettesben ennek nyoma sincs, határfeszegetéseivel és provokatív kérdéseivel az első foglalkozás után felhagyott, így reagált az elfogadásra.

A többi általam megismert gyerekre is jellemző ez a fajta kontrasztos viselkedés. Szünetekben rohannak hozzám, hogy mikor foglalkozom velük is, figyelmesek, udvariasak. Teljesen érthető, hiszen a pszichológiai foglalkozásokon megkapják azt az odafigyelést, amire máshol - részben érthető okokból - nincs lehetőség. Ettől nő a tanári kar ellenállása, mert megerősíteni az ő tapasztalataikat nem tudom, mint ahogy ők sem az enyémeket, valójában sok gyerek esetében két külön gyerekről beszélünk.

Borzalmas sorsok, borzalmas hátterek, borzalmas anyagi helyzetek. Ezek a gyerekek vagy sajátos nevelést igényelnek (SNI), vagy beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdenek (BTM) és/vagy halmozottan hátrányos helyzetűek (HHH). Mindnek létezik precíz, jogi leírása, kritériumrendszere. A bélyegzés azonban csupán tanulói normatíva - pénz vagy létszám - szempontjából releváns, a nevelési tanácsadót sokszor csak arra használják, hogy megállapítsák, egy vagy két főnek számít-e valaki. Pedagógiai módszereket tekintve azonban mindez nem jelent különbséget. Kiabálást kap mindenki. „Fogd már be a szád, te hülye liba!" Permanens szabályozás. Permanens tiltás. „Igen, kértem, hogy ásíts, köszönöm!" A túlszabályozás kontraproduktív: mivel minden értelmetlen keretek közé szorul, ezért a gyerekek elveszítik ítélőképességüket, rosszabb esetben ez ki sem alakul. A tanárok sokszor mindemellett fásultak, motiválatlanok, eszköztelenek. Megoldásnak a levegőbe magyarázást és a kiabálást választják. Aki meghallja, meghallja, aki nem, annak úgy kell. A tananyagot érdekessé tenni nem szempont.

Kézikönyvek, folyóiratok és konferenciák sorozata ad ötleteket, tanácsokat az iskolapszichológiai munkához, amihez nem utolsósorban öt év egyetemi tapasztalat társul. A valóságban azonban ez sokszor igencsak kevés. A feladat nem tisztázott, a viszony a tanári karral nehézkes, a módszertani-attitűdbeli eltérések hamar tetten érhetőek, a sokéves tapasztalattal és beszűküléssel szembemenni kemény kommunikációs harc. A gyerekek esetében a legtöbbször a problémát nem a tudattalanba elfojtott vágyak, érzések, aggodalmak alkotják. Maslow szükségletpiramisának legalsó szintje is irreális elvárásokat támaszt. Az önmegvalósítás túl messze van. Hiába övezi a foglalkozásokat megértés és elfogadás, az órai és otthoni környezetre nem tudunk kihatni. Pedig lenne megoldás. A tanulók bevonása, motiválása, fölösleges energiáinak lekötése, az agresszióban rejlő hasznos erők felhasználása, valamint a rugalmasság nem csak hangzatos szavak, ezekkel valódi sikereket lehet elérni. Akkor, ha az iskola átalakul egy nyolc éven át tartó szocializációs közeggé, ahol nem negyvenöt percenkénti *oktatás* van, hanem folyamatos és

következetes *nevelés* délelőtt és délután egyaránt. Ahol a felsős és alsós tanárok rendszeresen hospitálnak egymás óráin, ahol a problémák megbeszélése nem egymás hergelését jelenti, hanem esetmegbeszélést. De ha a mosdókban nincs tükör, se szappan, se vécépapír, se törülköző, akkor milyen példát mutat az iskola? Mit vár el a szociális fejlődés magasabb szintjein? Egy komfort nélküli egyszobás lakáshoz képest nem sok újat mutat. Közelebb vinné a jelenlegi helyzetet az ideálishoz az is, ha a tanári karban nem hinnék sokan valóban, hogy a különböző etnikumú gyerekek között genetikai, hormonális különbségek vannak. Ez, ha tettekben nem is nyilvánul meg, latens diszkriminációt mindenképpen jelent és sajnos eredményez is.

Az iskolapszichológus általában a kerületi nevelési tanácsadó alkalmazásában áll. Ez előny, hiszen a pszichológus a nevelési tanácsadó védettségét élvezi, valamint a szakmai hátteret is a tanácsadó biztosítja. Hátrány viszont, mert a pszichológus nem tagja a tantestületnek, az ottani döntésekben nem vesz részt, az iskola életéből részben kimarad. A köztes állapot miatt a kontroll az iskolapszichológus kezében van, ahhoz, hogy ezzel a szabadsággal élni is tudjon, kellő mennyiségű és mértékű önkritika, önismeret szükséges. Nincsenek kollegák, akikkel megvalósulhatna egy mindennapi tapasztalatcsere, nincsenek összekacsintások a tanáriban, a pszichológus mindig külsős lesz. Így aztán a legkisebb változtatás is ellenállást indít a pedagógusok egy részében. Emellett a munkát sokszor félreeső, dohos pincében kell végezni, esetleg megosztva a szobát a fejlesztőpedagógusokkal, logopédusokkal vagy az iskolaorvossal. Megértő és bizalmas beszélgetés fehér gyógyszerszekrények, látásvizsgáló és sterilszag árnyékában.

Legkülönbözőbb szociális szervek, szervezetek működnek minden kerületben, kezdve a gyámhivataltól a különböző ifjúsági intézményeken keresztül egészen a családgondozóig. Ennek a hálónak a része az iskolapszichológus is. Elvben. A gyakorlatban azonban ezeket a szervezeteket áthatja a politika, nem működnek együtt, nem tudnak egymásról, a „kezelés" külön-külön zajlik, így a háló tagjai nem tudnak egymást kiegészítve dolgozni, sőt, olykor a munka egymás ellen zajlik. A törvényi kereteknek hiába tesz eleget az egyik intézmény, ha egy másik nem ismeri azokat. Az összeegyeztetett munkával energiát, időt lehetne megspórolni, de legfőképp - és ez lenne a valódi cél - segíteni a rászorulókon. Ez a cél ugyanakkor sokszor háttérbe szorul, mindenki igyekszik a saját kompetenciájának határait betartani. A fennmaradó űrben kallódnak a gyerekek. Kezdeményezés és igény a változásra ugyanakkor van. Különböző szakkörök a gyerekeknek, továbbképzések a tanároknak, esélyegyenlőségi terv, kimeríthetetlen tárház a szociális munkának, a társadalmi felelősségvállalást (CSR) is kilátásba helyező multiknak. Egy-egy iskola egyszerre több programban is érdekelt, mivel azonban magyarázat egyikhez sem tartozik, kontextus és következetesség egyik köré sem alakul, az autoriter nézeteit nehezen feladó tanár is csak annyira emlékszik, hogy már megint körbe kellett ülni. Egyelőre marad minden a régiben.